

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

Lärarnas Riksförbunds arbetsmiljörapport

Genomförd bland lärare våren 2013

*Lärarnas Riksförbunds
arbetsmiljörapport*

Genomförd bland lärare våren 2013

Innehåll

Sammanfattning och slutsatser	5
Undersökning	8
Om lärarna i undersökningen	8
Lärarna om läraryrket	10
Lärarnas arbetssituation	12
Arbetets påverkan på livet i övrigt	23
Sjukfrånvaro	24
Vad händer på skolan när läraren är sjuk?	26
Diskriminering, trakasserier, hot och våld	28
Lärarnas uppfattning om skolans arbetsmiljöarbete	32
Metodbeskrivning	36

Sammanfattning och slutsatser

I årets arbetsmiljöundersökning bland lärare framträder tre huvudresultat. När de svarande beskriver läraryrket framträder bilden av ett yrke som är viktigt, intressant och stimulerande. När de i stället beskriver sin arbetsituation framstår bristande löneutveckling, karriärvägar och för många en nära på övermäktig arbetsbörda som mindre lockande. Vi ser också att andelen lärare som upplevt diskriminering, trakasserier eller hot och våld tycks ha minskat något.

De svarande lärarna beskriver ett yrke som är fritt och självständigt, tillför andra och samhället något positivt, är intellektuellt stimulerande, där nytänkande och initiativ värderas högt. Lärarna upplever en god arbetsgemenskap med sina kollegor, som också i stor utsträckning ger dem stöd och återkoppling på det egna arbetet. Lärarna uppfattar i mycket hög grad sitt arbete som meningsfullt.

Samtidigt upplever många lärare en konstant stress i arbetet och en orimlig arbetsbörda. Arbetet har också ofta en negativ inverkan på livet i övrigt, med sömnsvårigheter, magont, huvudvärk och ljudkänslighet. Fler än sju av tio lärare svarar att deras fritid ofta eller ibland påverkas negativt av deras arbetsituation.

Absolut sämst med yrket tycks vara möjligheterna till löneutveckling och karriär. Detta avspeglas i lärarnas syn på yrkets status i andras ögon. Så många som sju av tio lärare anser att deras yrke nästan inte eller inte alls ger dem status utanför skolan. När det gäller själva arbetsituationen är lärarna mest missnöjda med den administrativa arbetsbelastningen samt med bristande stöd och återkoppling från skolledningen.

De reformer som genomförts i skolan de senaste åren har ofta medfört en utökning av arbetsuppgifter och för nio av tio svarande lärare en ökad arbetsbörda. Här har på senare tid från regeringen aviserats nya reformer avsedda att minska kraven på dokumentation och administrativa arbetsuppgifter. Vår undersökning visar att det är helt nödvändigt att dessa reformer bidrar till rejäla minskningar i lärarnas arbetsbörda. Detta inte minst för att vi ser att lärare som upplever sin arbetsbörda som mer rimlig känner en betydligt större glädje inför att gå till arbetet.

När det gäller lärare som är sjukskrivna vid undersökningstillfället ser vi jämfört med vår undersökning 2011 en viss minskning. Det är trots det lika många nu som då som är långtidssjukskrivna och andelen som anger att de är sjukskrivna av fysiska skäl har ökat. Många uppger också att deras sjukskrivning är arbetsrelaterad. Vi ser också att många lärare går till arbetet trots att de är sjuka. Det kan till stor del förklaras av att arbetsgivaren inte tar in vikarie vid sjukdom utan det är kollegor och/eller elever som drabbas om läraren är frånvarande.

Avslutningsvis ser vi en minskning när det gäller upplevd diskriminering från arbetsgivaren, trakasserier från kollegor och arbetsgivare samt av hot och våld från elever. Men, det är fortfarande en av fyra lärare som upplevt hot, våld, sexuella trakasserier eller någon annan kränkning från en elev, förälder, kollega eller arbetsgivare. Det är inte acceptabelt att så många lärare ska ha en så utsatt arbetssituation när det gäller deras egen person och säkerhet.

Lärarnas Riksförbund kräver att

- Skolhuvudmännen genomför satsningar på det systematiska arbetsmiljöarbetet. De årliga skydds ronderna måste på ett påtagligt sätt hantera även den psykosociala arbetsmiljön, inklusive arbetsbelastningen, och leda till faktiska åtgärder.
- Arbetet för att förebygga hot, våld och trakasserier ytterligare förstärks så att den något positiva trend vi sett fortsätter. Ingen lärare ska i sin yrkesutövning behöva bli hotad, slagen eller kränkt, vare sig av en sexåring, av en sextonåring eller av en annan vuxen. Nolltolerans måste råda!
- Staten fortsätter att se över hur de krav de ställer på lärare och skolhuvudmän påverkar lärarnas arbetsmiljö och yrkets attraktionskraft. Läraryrket är i sina goda stunder ett fantastiskt yrke. De goda stunderna måste bli ännu fler.
- Skolhuvudmännen tar sitt ansvar för lärarnas löneutveckling. Vi har tecknat avtal på både kommunal och privat sektor som syftar till att uppvärdera läraryrket lönemässigt. Dessa avtal måste omsättas i verklighet med rejäla lönellyft för hela lärarkåren och följas av nya avtal med ännu tydligare relativlöneökningar.
- Lärare ges möjlighet att upprätthålla kvalitet i sin undervisning. Undersökningen visar att lärarna inte har tillräcklig tid för två viktiga uppgifter – kompetensutveckling och för- och efterarbete av lektioner. Detta är allvarligt eftersom dessa brister leder till att kvaliteten i undervisningen urholkas.
- Arbetsgivarna ser till att det finns ”tysta rum” på alla skolor. Skolan är en hektisk arbetsplats med många kontaktytor och under långa arbetsdagar finns stunder då man behöver få ro. Undersökningen visar tydligt att skolor i allt för hög utsträckning saknar sådana möjligheter.

Undersökning

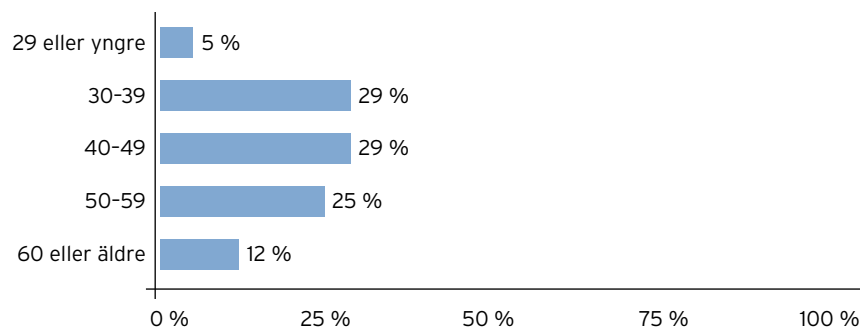
De resultat som presenteras bygger på svar från 2 300 yrkesaktiva lärare som är medlemmar i Lärarnas Riksförbund. Våren 2011 genomfördes en liknande undersökning och där frågorna överensstämmer och det finns intressanta jämförelser att göra, redovisas detta löpande i rapporten.

Om lärarna i undersökningen

Av de svarande är 84 procent anställda i en kommun, 14 procent privat anställda och ett fåtal anställda i landsting eller stat. Knappt tre fjärdedelar, 73 procent, är kvinnor och följaktligen är drygt en fjärdedel av de svarande män.

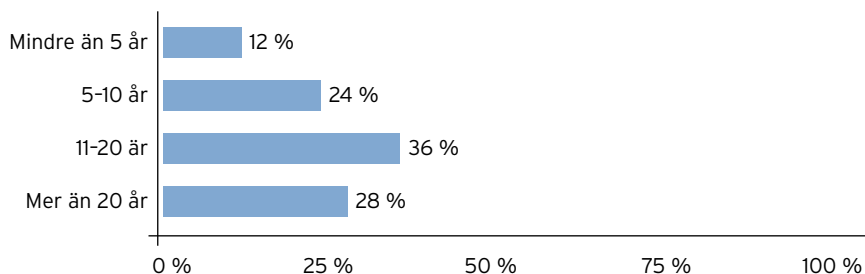
I nedanstående diagram redovisas åldersfördelning och yrkeserfarenhet bland de svarande.

Hur gammal är du?

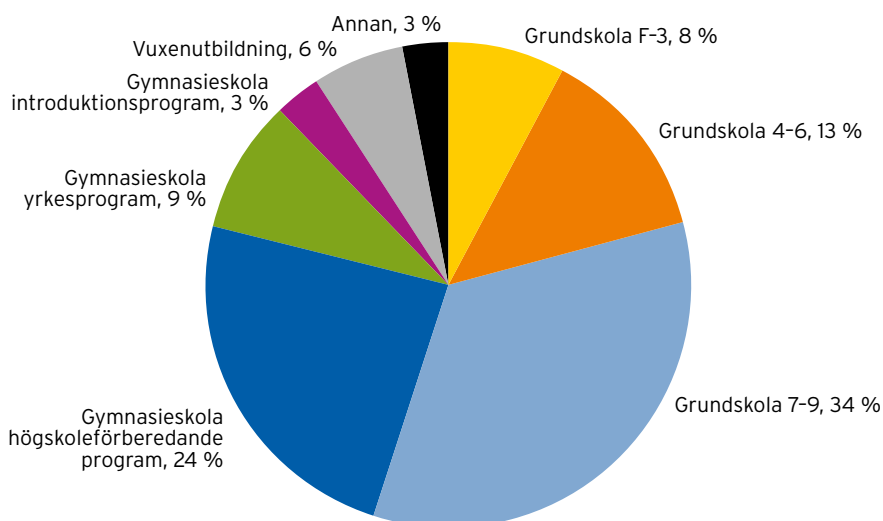
Bland lärare som uppger att de är anställda i en fristående skola är 12 procent 29 år eller yngre och 39 procent mellan 30 och 39 år gamla. Detta får även genomslag på yrkeserfarenheten, bland de privat anställda lärarna har 25 procent arbetat kortare tid än fem år och 36 procent i mellan fem och tio år. Där har alltså 39 procent en yrkeserfarenhet som är elva år eller mer mot 69 procent bland de kommunalt anställda.

Hur länge har du arbetat som lärare?

Ungefär en tredjedel av de svarande arbetar i grundskolans årskurs 7-9 och en något större andel i gymnasieskolan. Drygt 20 procent arbetar i grundskolans tidigare år (F-6). Sex procent arbetar inom vuxenutbildning. 76 procent uppger att de helt och hållet undervisar i den skolform de är utbildade för medan 21 procent uppger att de delvis gör detta, endast fyra procent av de svarande arbetar helt och hållet i fel skolform. När det gäller ämnen arbetar drygt två tredjedelar helt och hållet i ämnen de är utbildade för och endast två procent undervisar helt och hållet i ämnen där de saknar utbildning.

I vilken skolform arbetar du huvudsakligen?

Om man delar upp resultaten i ovanstående diagram på kön återfinns en betydligt lägre andel män i förskoleklass och grundskolans årskurs 1-6 och en större andel i gymnasieskolans olika program. Andelen som arbetar i grundskolans 7-9 är lika stor bland män och kvinnor.

Av de svarande har 90 procent i grunden en heltidstjänst men det är samtidigt bara 81 procent av de svarande som vid svarstillfället arbetar enligt sitt anställningsavtal. En procent är heltids- och två procent är deltidssjukskrivna. Tre procent är helt föräldralediga medan sex procent utnyttjar möjligheten att vara partiellt föräldraledig. Ytterligare fem procent arbetar mindre än sitt anställningsavtal av någon annan orsak. Bland männen uppger 96 procent att de har en heltidstjänst och det är också en betydligt lägre andel män som är lediga av någon anledning. En procent av männen är helt och fem procent är partiellt föräldralediga. De svarande männen tycks även vara sjukskrivna i något lägre utsträckning än kvinnorna.

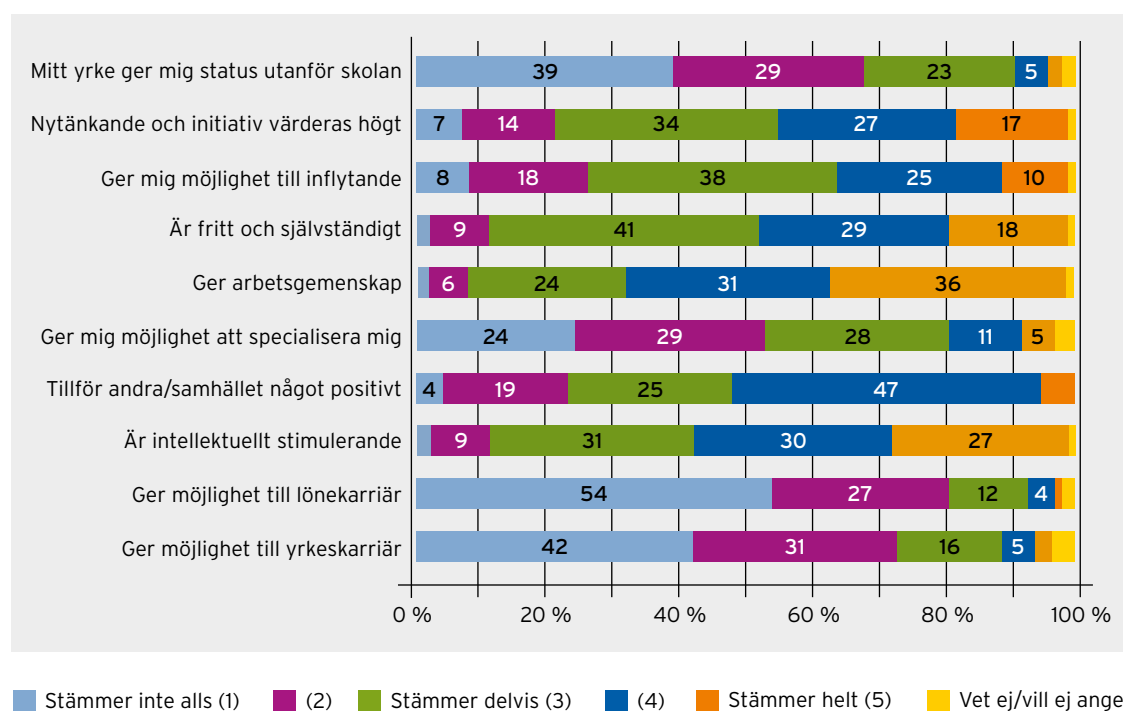
Lärarna om läraryrket

Vi har låtit lärarna sätta omdömen på sitt arbete ur ett antal olika aspekter och det är framför allt tre av dessa som uppfattas klart negativt av lärarna. Allra sämst uppfattar lärarna möjligheten till lönekarriär, tätt följt av möjligheten att göra yrkeskarriär och att arbetet ger status utanför skolan.

Lärarna ger högsta omdöme till påståendet att arbetet tillför andra/samhället något positivt, nästan hälften av de som svarar anger "stämmer helt" (omdömet 5) och ytterligare en fjärdedel anger omdömet 4. Nästan lika många instämmer i att arbetet ger arbetsgemenskap. Det är även många lärare som ger positiva omdömen om att arbetet är intellektuellt stimulerande, fritt och självständigt, och att nytänkande och initiativ värderas högt i arbetet. Relativt många lärare uppfattar också att arbetet ger möjlighet till inflytande medan det är relativt många som upplever begränsade möjligheter att specialisera sig.

En slutsats man kan dra av detta är att lärarna i huvudsak förknippar yrkets status med karriärmöjligheter och lön och inte med det faktiska yrkesutövandet som enligt lärarna själva erbjuder många positiva aspekter. Antingen beror detta på att lärarna inte tror att andra uppfattar de positiva aspekterna i samma utsträckning, eller att de uppfattas men inte värderas så högt utanför skolan. Man skulle ju kunna tänka sig att ett yrke som upplevs som viktigt, är intellektuellt stimulerande, fritt och självständigt och där nytänkande och initiativ värderas högt borde uppfattas som statusfullt och om dessa aspekter lyftes fram mer i diskussionen om läraryrket skulle kunna göra yrket mer lockande. Det går ändå inte att bortse ifrån att lön och karriärvägar har stor betydelse för den som står inför att söka en längre akademisk utbildning och många andra yrken som också är viktiga, stimulerande och självständiga har ett bättre löneläge och tydligare karriärmöjligheter.

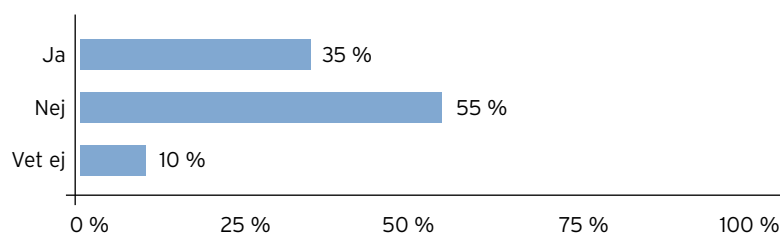
Hur väl stämmer följande in på ditt arbete?

Lärarnas arbetssituation

En viktig fråga för att trivas på arbetet och själv uppleva att man kan utföra ett gott arbete är den egna kompetensen. Till stor del utvecklas den i det dagliga arbetet i mötet med eleverna och i diskussioner med kollegor, men det är också viktigt att få tillgång till organiserad kompetensutveckling som tillhandahålls av arbetsgivaren. Tyvärr uppfattar merparten av de svarande lärarna, 55 procent, att de inte får den kompetensutveckling som de anser sig behöva.

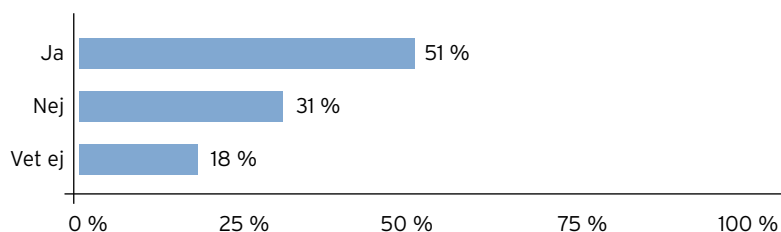
Får du den kompetensutveckling du anser dig behöva?

En viktig påverkansfaktor på skolans arbetsmiljö de senaste åren är det stora förändringar som genomförts. Gymnasieskolans struktur har förändrats i grunden, nytt betygssystem har införts i både grund- och gymnasieskolan samt att betyg nu ska sättas tidigare än förut i grundskolan. Till detta kommer ett ökat krav på dokumentation i form av skriftliga omdömen i grundskolan och som stöd för att kunna motivera sin betygssättning i både grund- och gymnasieskolan.

Som vi ser i nedanstående två diagram svarar hälften av lärarna att deras skola ändrat sin organisation på grund av reformerna och nästan nio av tio anser att reformerna inneburit att arbetsbördan ökat, ingen anser att den minskat.

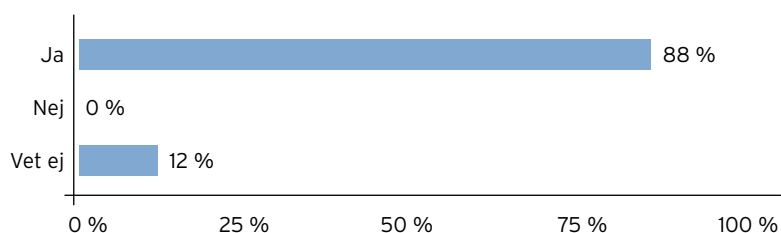
Har skolreformerna inneburit att din skolas organisation förändrats?

När det gäller förändringarna i organisationen ser det lite olika ut beroende på var lärarna arbetar. 62 procent av lärarna i grundskolans årskurs 4-6 svarar att den förändrats, liksom 54 procent av lärarna i respektive grundskolans årskurs F-3 och gymnasieskolans högskoleförberedande program. Över genomsnittet med 58 procent ja hittar vi också lärarna på gymnasieskolans introduktionsprogram, som dock är en relativt liten grupp.

I grundskolan är det hela rektorsområden som omorganiserats, stadiindelning som ändrats och arbetslag som förändrats. Fler lärare i grundskolans tidigare år fungerar som ämneslärare och i gymnasieskolan har den nya programstrukturen lett till omorganisation och nya arbetslag.

Har skolreformerna påverkat din arbetsbörda?

Beroende på var lärarna arbetar är det en "fallande" andel som svarar att arbetsbördan har ökat. I grundskolans årskurs F-3 svarar 95 procent, i årskurs 4-6 93 procent och i årskurs 7-9 91 procent att den ökat. I gymnasieskolan hamnar lärarna på studieförberedande program precis på genomsnittet, 88 procent, följda av lärarna på yrkesprogram med 85 procent och lärarna på introduktionsprogram med 80 procent. Lägsta andel, 69 procent, finner vi bland lärarna i vuxenutbildningen, som kanske inte påverkats lika mycket av samtliga reformer, men det är trots allt nästan sju av tio lärare där som uppger att arbetsbördan ökat. Vi ska också minnas att detta rör sig om ökningar de senaste åren, från en nivå där de flesta lärare redan upplevde en hög arbetsbörda, vilket vi kan se i våra arbetsmiljöundersökningar från början av 2000-talet.

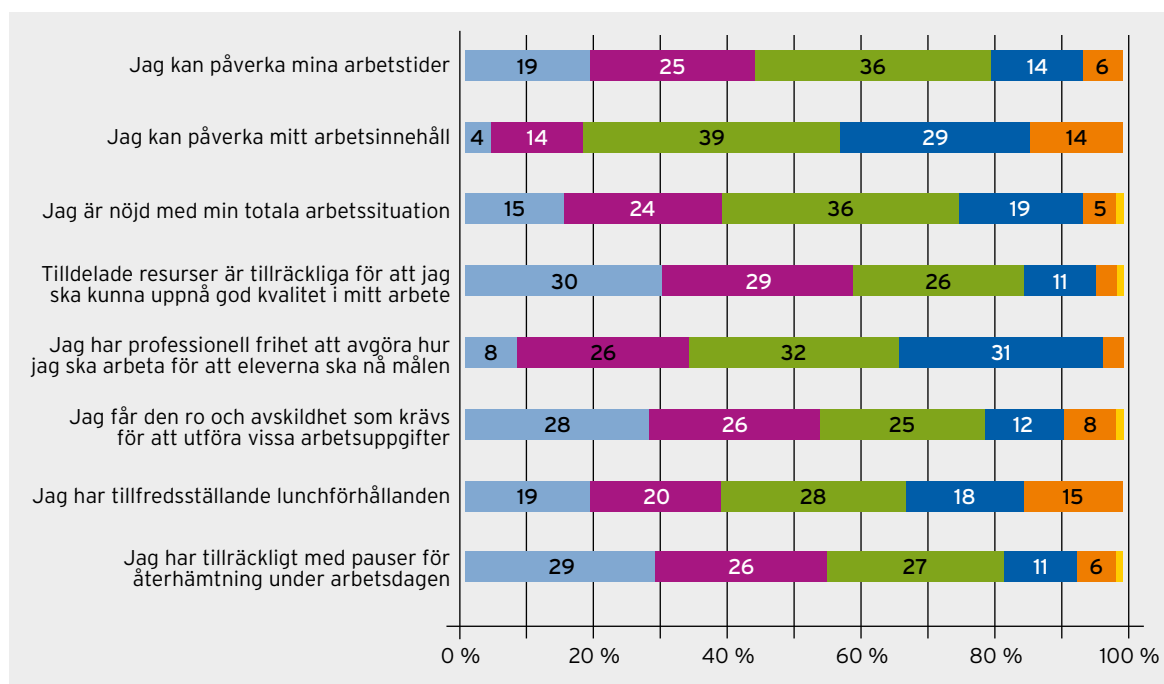
När lärarna beskriver vad som ökat är det först och främst kraven på dokumentation och registrering i olika system men också själva arbetet med att sätta sig in i allt det nya. Förhoppningsvis kan vi därför på sikt se en förbättring, dels för att regeringen har lovat lättnader i kraven på dokumentation, dels för att det som nu är nytt om ett par år kommer att vara rutin och inte kräva lika mycket arbete.

Hur upplever lärarna sin arbetssituation?

Vi har låtit de svarande lärarna sätta ett omdöme på olika aspekter av sin arbetssituation från 1 till 5 och i nedanstående diagram ser vi att enbart en av dessa aspekter omdömessätts i huvudsak med omdömet 4 eller 5 – *Jag har professionell frihet att avgöra hur jag ska arbeta med eleverna för att nå målen.* Om vi också tar in omdömet 3 som positivt har vi ytterligare fyra aspekter som kan betraktas som någorlunda positiva bland de svarande lärarna – *Jag har tillfredsställande lunchförhållanden, Jag kan påverka mitt arbetsinnehåll, Jag kan påverka mina arbetstider och Jag är nöjd med min totala arbetssituation.* Mer än hälften av lärarna uppger att de saknar tillräckliga pauser, ro och avskildhet när det behövs samt tillräckliga resurser för att kunna uppnå god kvalitet i arbetet.

I vilken grad stämmer följande påståenden överens med din arbetssituation?

■ Stämmer inte alls (1) ■ (2) ■ Stämmer delvis (3) ■ (4) ■ Stämmer helt (5) ■ Vet ej/vill ej ange

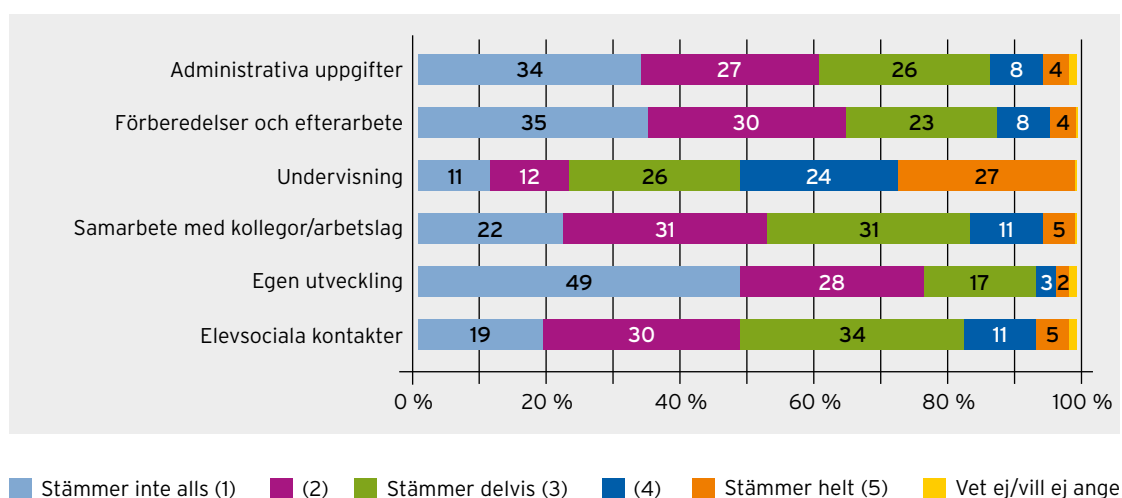
På en mer konkret fråga, hur den reglerade arbetstiden räcker till för att på ett tillfredsställande sätt genomföra vissa arbetsuppgifter är det tiden för egen utveckling som uppenbarligen får stryka på foten. Endast fem procent av lärarna ger omdömet 4 eller 5 på den frågan.

Mest anmärkningsvärda är resultaten när det gäller tid att förbereda och efterarbeta lektionerna samt tiden för administrativt arbete. I vår undersökning 2011 svarade nio av tio lärare att den administrativa arbetsbördan hade ökat och vi ser här att över 60 procent av lärarna ger omdömet 1 eller 2 på möjligheten att få detta arbete att rymmas inom den reglerade arbetstiden. Det är ungefär samma andel som vid undersökningen 2011 men med den betydande skillnaden att andelen som svarar omdöme 1 nu ökat med elva procentandelar och är större än andelen som svarar omdöme 2.

När det gäller tid för förberedelse och efterarbete vet alla med insikt i lärares arbete hur viktigt detta är för undervisningens kvalitet. Det är därför alarmerande att 65 procent av lärarna ger tiden för detta omdöme 1 eller 2 och endast 12 procent omdöme 4 eller 5. Här ser vi också en klar försämring jämfört med undersökningen från 2011 då andelen som svarar omdöme 1 har ökat med 12 procentandelar och den totala andelen som svarar omdöme 1 eller 2 också ökat, med åtta procentandelar.

Sammanfattningsvis ser vi en sjunkande andel som ger de två högsta omdömena och en ökande andel som ger de två lägsta omdömena på samtliga delfrågor gällande tid för arbetsuppgifter inom den reglerade arbetstiden.

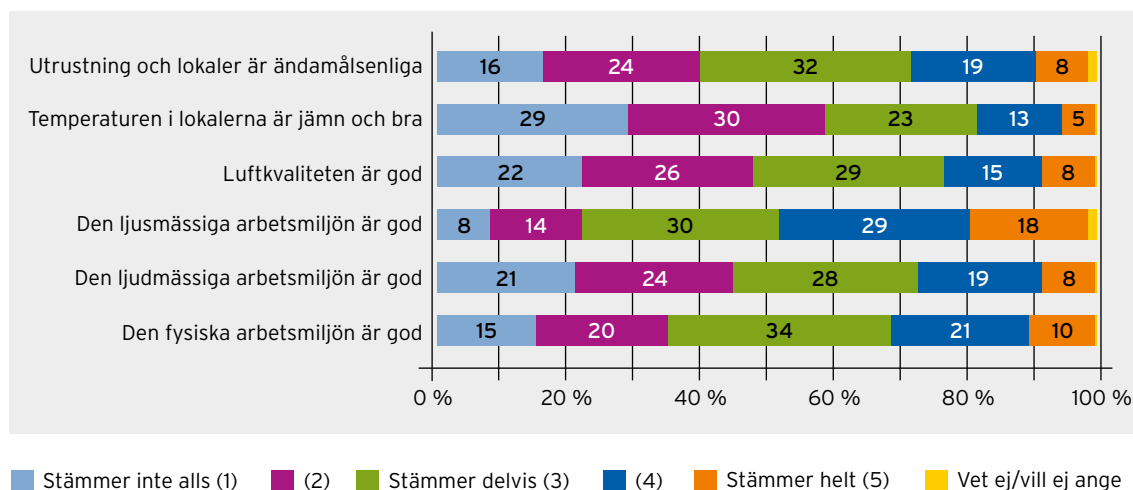
Har du tillräckligt med tid inom den reglerade arbetstiden för att kunna ta hand om följande arbetsuppgifter på ett tillfredsställande sätt?

Den fysiska arbetsmiljön

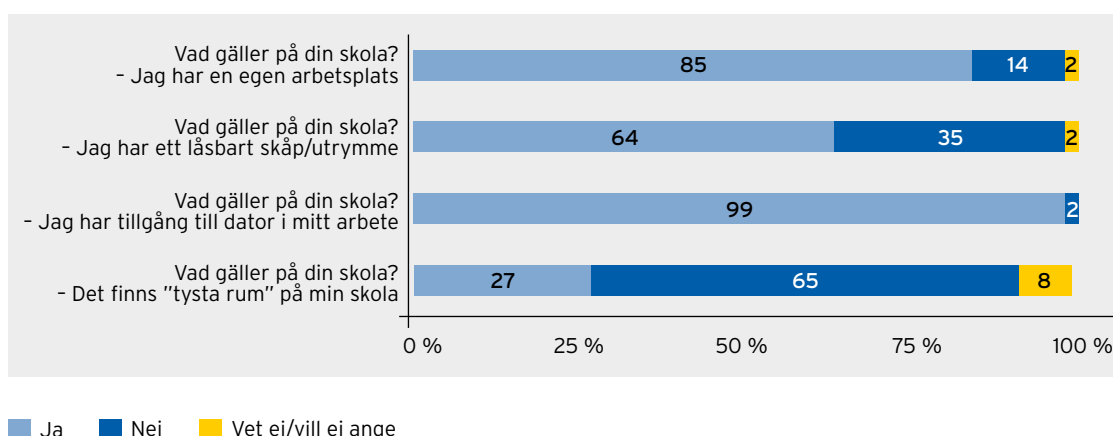
På frågorna om den fysiska arbetsmiljön finns ingen aspekt som ges en majoritet av omdömet 4 eller 5, men det är också bara en som får en majoritet av omdömet 1 eller 2. Det är frågan om jämn temperatur i arbetslokalerna, något som tydligen inte alls är vanligt förekommande, nästan sex av tio svarar 1 eller 2 och knappt två av tio ger omdömet 4 eller 5. Därefter tycks flest lärare uppleva problem med luftkvalitet och ljudmässig arbetsmiljö medan ljuset oftare tycks vara bra eller okej. 35 procent svarar att den fysiska arbetsmiljön totalt sett är relativt dålig (omdöme 1 eller 2).

I vilken grad överensstämmer vart och ett av följande påståenden gällande den fysiska arbetsmiljön?

När det gäller upplevelsen av den fysiska arbetsmiljön finns en tydlig skillnad mellan kvinnor och män, där männen är betydligt mer nöjda. På nästan samtliga frågor är antalet svar med något av de två mest positiva alternativen ungefär tio procentandelar fler bland männen än bland kvinnorna.

Om vi ser till några konkreta fysiska arbetsmiljöfaktorer så har så gott som alla lärare tillgång till dator, 85 procent har en egen arbetsplats och ungefär två tredjedelar har ett låsbart skåp eller utrymme för sina personliga tillhörigheter. Det som saknas i mycket stor utsträckning är tillgången till "tysta rum".

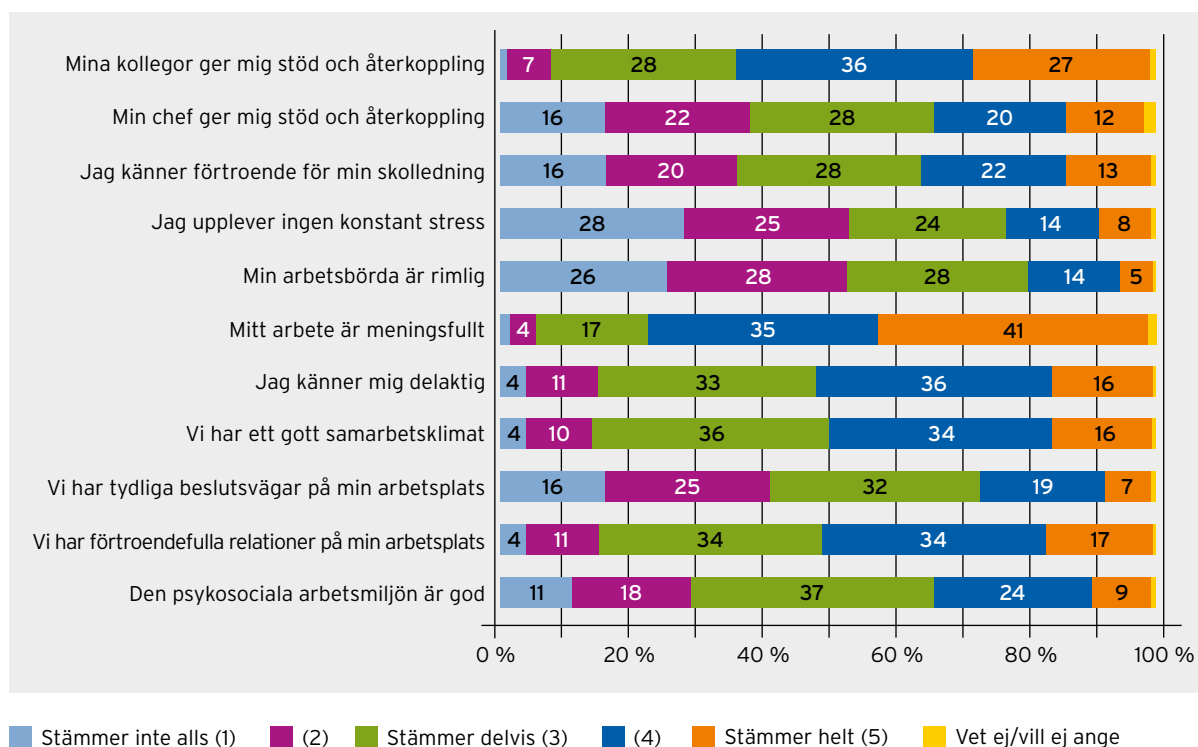

Den psykosociala arbetsmiljön

Bland påståendena om den psykosociala arbetsmiljön sticker två ut som betydligt mer positiva än de andra, med en majoritet av omdömen 4 eller 5. Det är *Mitt arbete är meningsfullt*, där 76 procent svarar omdöme 4 eller 5 och *Mina kollegor ger mig stöd och återkoppling*, där 63 procent ger något av de två högsta omdömena. Andra påståenden som ges relativt positiva svar är *Vi har förtroendefulla relationer på min arbetsplats*, *Jag känner mig delaktig* samt *Vi har ett gott samarbetsklimat*. Det som tycks fungera sämst är arbetsbördans storlek och upplevd stress, följt av tydlighet i beslutsvägar samt det stöd och den återkoppling som ges av chefen.

När det gäller den psykosociala arbetsmiljön ser vi inte samma genomgående mer positiva inställning bland männen som avseende den fysiska arbetsmiljön. Det är dock några frågor som har en liknande tendens och det gäller frågorna om rimlig arbetsbörda, upplevd stress, förtroende för skolledningen samt stöd och återkoppling från chefen. På dessa frågor anger återigen fler män än kvinnor något av de två mest positiva alternativen.

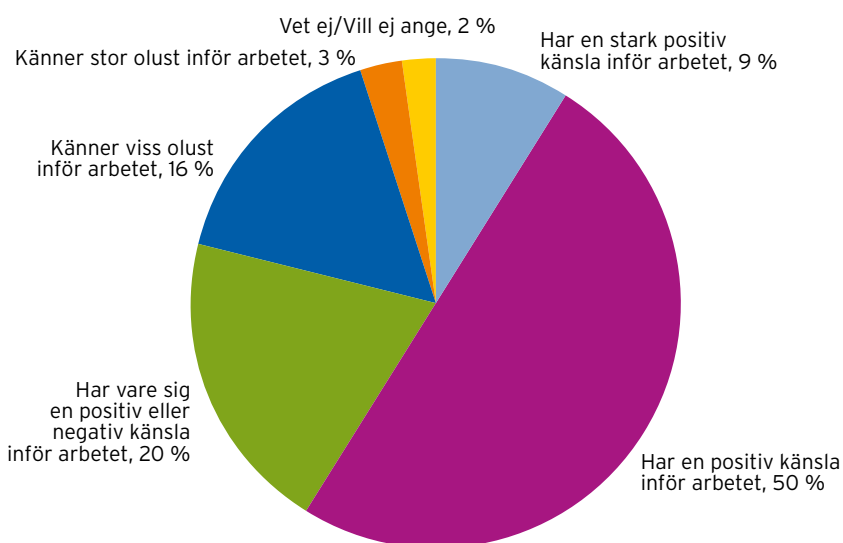
I vilken grad överensstämmer vart och ett av följande påståenden gällande den psykosociala arbetsmiljön?

Lärarnas känslor inför sitt arbete

När vi ställer frågan: *Vad har du vanligtvis för känslor inför ditt arbete, när du är på väg till jobbet?* svarar sex av tio lärare en stark positiv eller positiv känsla medan knappt två av tio känner viss eller stor olust.

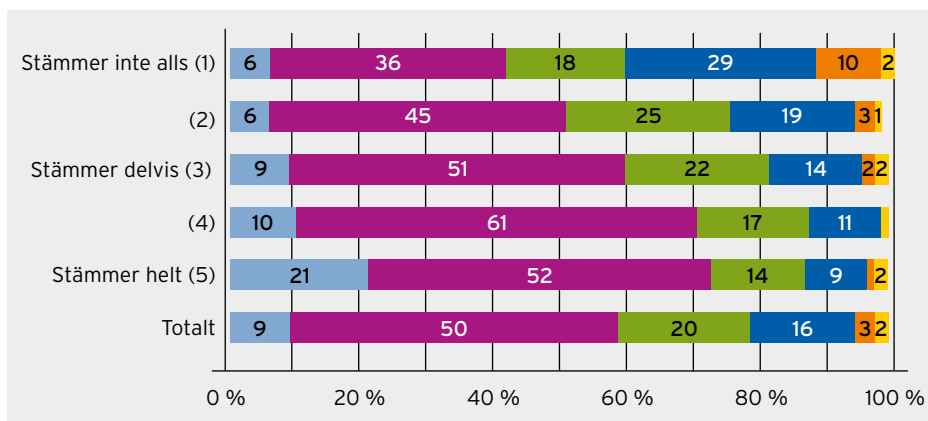
Vad har du vanligtvis för känslor inför ditt arbete, när du är på väg till jobbet?

För att försöka få en bild av vad som påverkar lärares känslor inför sitt arbete prövar vi den frågan mot de två tidigare frågorna, deras sammanfattande omdöme om den fysiska respektive psykosociala arbetsmiljön.

Vad har du vanligtvis för känslor inför ditt arbete, när du är på väg till jobbet?

Korsat med: I vilken grad överensstämmer vart och ett av följande påståenden gällande den psykosociala arbetsmiljön? - Den fysiska arbetsmiljön är god

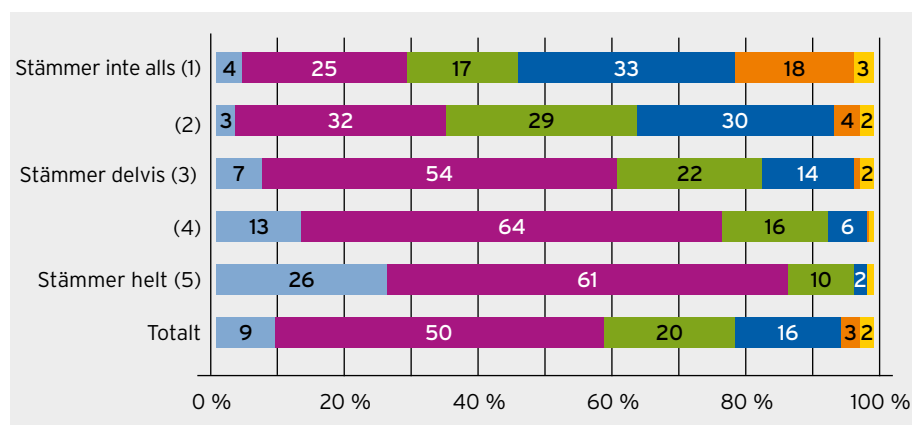

- Har en starkt positiv känsla inför arbetet
- Har en positiv känsla inför arbetet
- Har vare sig en positiv eller negativ känsla inför arbetet
- Känner viss olust inför arbetet
- Känner stor olust inför arbetet
- Vet ej/vill ej ange

Vi kan se en ganska tydlig samvariation mellan uppfattningen om den fysiska arbetsmiljön och lärarnas känsla inför att gå till jobbet. Fler än sju av tio av dem som givit sin fysiska arbetsmiljö högsta omdöme har en positiv eller stark positiv känsla inför att gå till jobbet. Samtidigt så har nästan fyra av tio av dem som givit sin fysiska arbetsmiljö lägsta omdöme angivit att de känner viss olust eller stor olust inför att gå till arbetet.

Vad har du vanligtvis för känslor inför ditt arbete, när du är på väg till jobbet?

Korsat med: I vilken grad överensstämmer vart och ett av följande påståenden gällande den fysiska arbetsmiljön? - Den psykosociala arbetsmiljön är god

- Har en starkt positiv känsla inför arbetet
- Har en positiv känsla inför arbetet
- Har vare sig en positiv eller negativ känsla inför arbetet
- Känner viss olust inför arbetet
- Känner stor olust inför arbetet
- Vet ej/vill ej ange

När vi i stället jämför med lärarnas uppfattning om den psykosociala arbetsmiljön kan vi se en ännu större samvariation. Bland lärarna som givit den psykosociala arbetsmiljön högsta omdöme uppger närmare 90 procent att de känner en positiv eller stark positiv känsla inför att gå till jobbet. Bland dem som givit den lägsta omdöme upplever en majoritet olust inför att gå till jobbet.

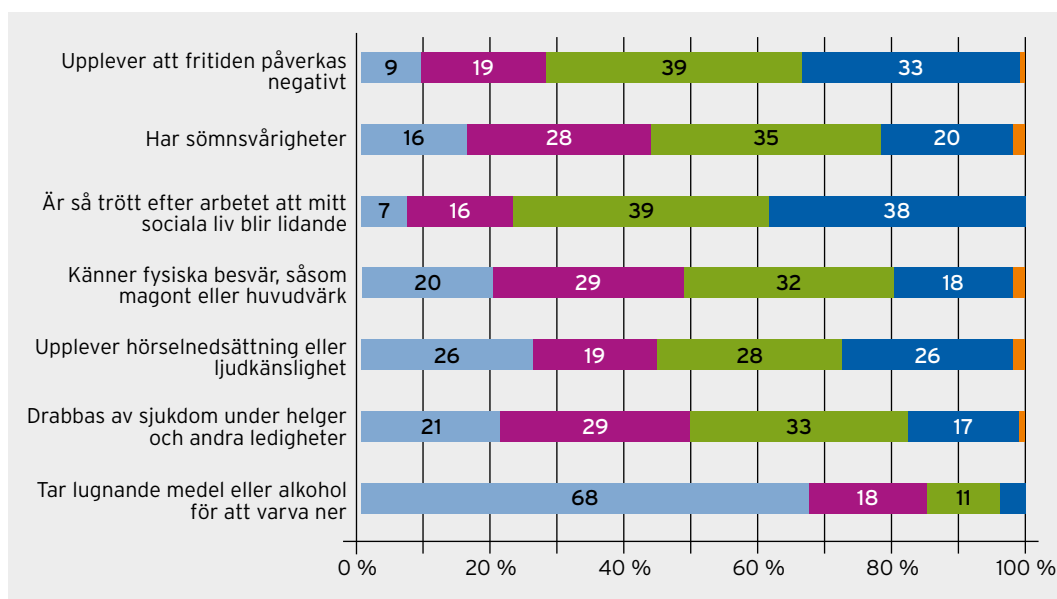
Vid en jämförelse mellan lärarnas känslor inför arbetet och de olika faktorerna inom den psykosociala arbetsmiljön se vi en positiv samvariation när det gäller samtliga. Absolut störst är den när det gäller upplevelsen av en rimlig arbetsbörda. Knappt 100 av de svarande lärarna har givit omdömet 5 på frågan om de har en rimlig arbetsbörda och av dem svarar 93 procent att de har en positiv eller stark positiv känsla inför arbetet. Andra psykosociala faktorer som framträder som betydande för lärarnas känslor inför arbetet är en känsla av delaktighet, att inte uppleva konstant stress samt att ha en chef som ger stöd och återkoppling.

Arbetets påverkan på livet i övrigt

Vi har frågat lärarna hur deras arbetssituation påverkar dem på olika sätt och på alla frågor som ställdes även 2011 ser vi en ökning i andelen som svarar "ofta" jämfört med då. På ett par av frågorna, *fritiden påverkas negativt* och *har sömnsvårigheter*, ser vi också en liten ökning i andelen som svarar aldrig eller sällan, vilket innebär att det är andelen som svarar "ibland" som har minskat. På frågan om *fysiska besvär, till exempel magont eller huvudvärk* har andelen minskat för samtliga svarsalternativ utom "ofta" som har ökat från 12 till 18 procent av de svarande. Andelen lärare som uppger att de "ofta" tar lugnande medel eller alkohol för att varva ner har ökat från en till tre procent – alltså tre gånger fler 2013 än 2011.

Ta ställning till vart och ett av följande påståenden, för att beskriva hur du påverkas av din arbetssituation.

■ Aldrig (1) ■ Sällan (2) ■ Ibland (3) ■ Ofta (4) ■ Vet ej/vill ej ange

När man fördelar dessa svar på kön ser man återigen en markant skillnad mellan hur kvinnor och män svarar. Männerna svarar i betydligt högre grad alternativen aldrig eller sällan och mer sällan alternativet ofta än kvinnor på samtliga frågor utom den sista. När det gäller att ta lugnande medel eller alkohol är det i stället vanligare bland männen, framför allt bland dem som svarar att de gör detta "ibland". 69 procent av kvinnorna svarar "aldrig" mot 65 procent av männen.

En ny fråga som vi ställde denna gång var huruvida lärarna upplever att de på grund av sin arbetssituation upplever hörselnedsättning eller ljudkänslighet och det är mycket vanligt. Mer än hälften av lärarna svarar ibland eller ofta och 26 procent av dem svarar ofta. I samband med detta kan det vara intressant att notera att endast 27 procent av lärarna uppger att det finns "tysta rum" på skolan, medan 65 procent uppger att sådana inte finns. Detta är säkert också en av orsakerna till att så många som 77 procent av lärarna uppger att de efter arbetet är så trötta att deras sociala liv blir lidande. Vi ser också på en annan fråga att 45 procent av lärarna ger omdömet 1 eller 2 (av 5) avseende den ljudmässiga arbetsmiljön.

Sjukfrånvaro

Ungefär tre procent av de svarande uppger att de för tillfället är långtidssjukskrivna (fyra veckor eller mer). Det är en lika stor andel som vid undersökningen vi genomförde 2011. En markant skillnad mellan de två undersökningarna ser vi när det gäller orsak till långtidssjukskrivningen. I den förra undersökningen var psykisk sjukdom vanligare medan det i årets undersökning är något vanligare att vara sjukskriven av fysiska skäl än av psykiska. 53 procent av de långtidssjukskrivna uppger att det är av fysiska skäl mot 29 procent vid den förra undersökningen. När det gäller huruvida sjukskrivningen är arbetsrelaterad eller ej har det inte skett någon större förändring, 62 procent uppger

detta förra gången och 65 procent i år. Sjukskrivningarna är också lika långa nu som då, vanligast, vanligast är att antingen ha varit sjukriven fyra till nio veckor eller mer än 20 veckor. Av de 59 svarande som uppger att de är långtidssjukskrivna är det endast sex personer som är män.

I stycket ovan redovisas de som var långtidssjukskrivna vid frågetillfället. Om vi i stället ser på huruvida man varit sjukskriven minst fyra veckor i följd de senaste 12 månaderna ser vi en viss minskning från den förra undersökningen, då hade sju procent varit det mot fem procent i denna undersökning. Vi har också frågat om man under de senaste 12 månaderna varit frånvarande på grund av sjukdom sex gånger eller fler och då svarar fem procent att så är fallet, mot tre procent i den förra undersökningen.

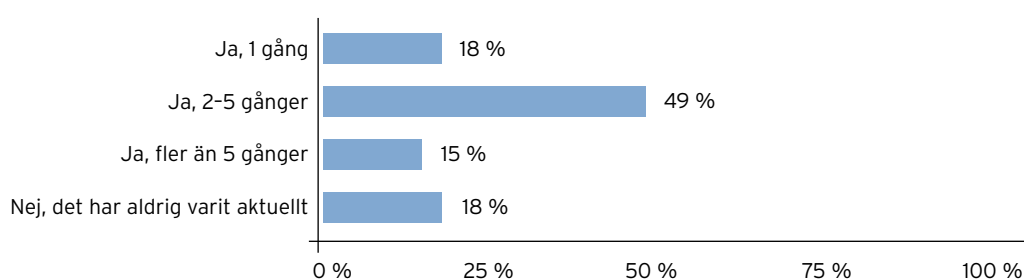
Färre rehabiliteringsutredningar men vanligare med arbetsanpassning

När en anställd varit sjukskriven i fyra veckor eller vid flera kortare sjukskrivningar bör arbetsgivaren genomföra en rehabiliteringsutredning. Bland dem som varit sjuka en längre period eller vid flera tillfällen ser vi en markant minskning av genomförda rehabiliteringsundersökningar jämfört med den förra undersökningen. Då svarade 42 procent ja mot 30 procent denna gång. Syftet med utredningarna är att finna vägar till arbetsanpassning som kan göra det möjligt för den sjukskrivne att helt eller delvis återgå till arbetet. Här ser vi i stället en markant ökning, där 69 procent av dem som kan komma i fråga för detta svarar att det gjorts en arbetsanpassning. Vid undersökningen 2011 svarade 40 procent ja på den frågan. En möjlig förklaring till att utredningarna tycks ha minskat men åtgärderna ökat kan vara att man inte är bekant med begreppet rehabiliteringsutredning. Det är svårt att tänka sig att man genomför en arbetsanpassning utan att först utreda vad som behöver göras.

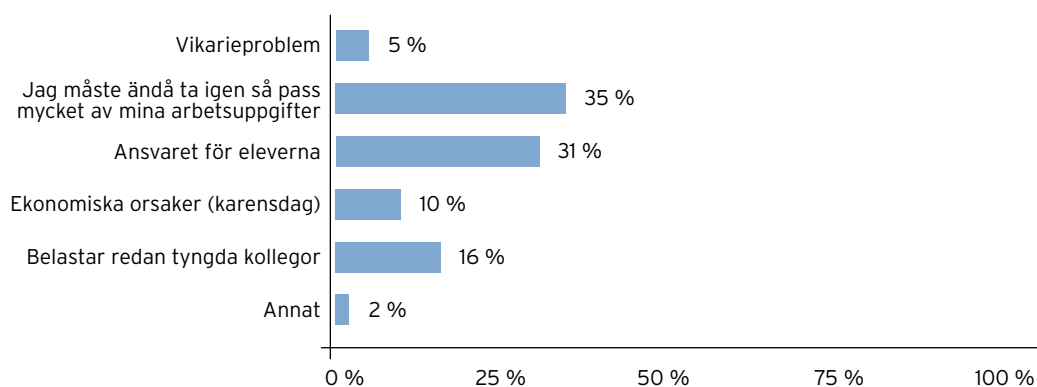
Vad händer på skolan när läraren är sjuk?

Ja, ofta ingenting faktiskt, eller snarare, allt är som vanligt eftersom så gott som alla lärare uppger att de någon gång gått till arbetet fast de på grund av sjukdom borde ha stannat hemma.

Har det under de senaste 12 månaderna hänt att du gått till arbetet trots att du med tanke på ditt hälsotillstånd egentligen borde ha sjukskrivit dig?

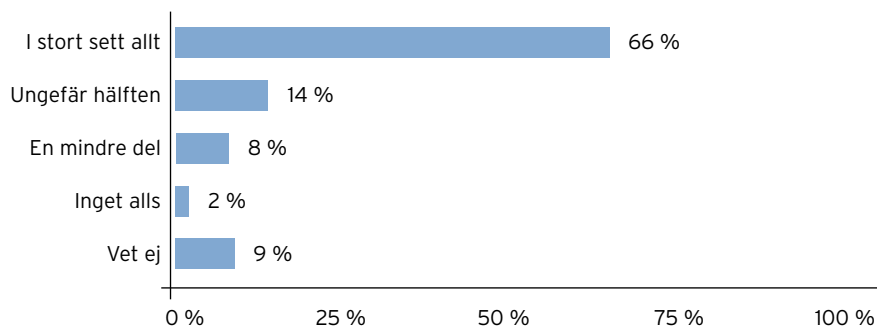

När du har arbetat trots att du borde ha sjukskrivit dig, vad har det berott på i första hand?

När vi frågar lärarna huruvida det anlitas extern vikarie när de är sjuka så får vi en förklaring både till varför de går till arbetet trots sjukdom och varför de har så mycket att ta igen när de kommer tillbaka. 61 procent uppger att det inte alls anlitas någon extern vikarie när de är sjuka och bland de 31 procent som svarar att det görs så är det inte säkert att det är från första sjukdagen utan det är vanligt att det dröjer till andra eller tredje dagen och förekommer att det dröjer till sjunde eller åttonde dagen. Åtta procent vet inte ifall det kallas in vikarie.

Om du varit frånvarande från arbetet på grund av sjukdom en kortare tid (upp till en vecka), hur stor del av dina arbetsuppgifter måste du ta igen när du är tillbaka på arbetet?

Bland de svarande lärarna uppger 66 procent att de måste ta igen i stort sett allt av sina arbetsuppgifter när de är tillbaka på arbetet. Detta är en ökning med 9 procentandelar sedan förra undersökningen. Många lärare i vår förra undersökning vittnade om hur de "skötte ruljansen" från sjuksängen med lektionsplaneringar, kontakt med både vikarie och elever och så vidare. Väl tillbaka på arbetet återstår då rättning och annat efterarbete.

Diskriminering, trakasserier, hot och våld

I juridisk mening kan en anställd utsättas för diskriminering av sin arbetsgivare utifrån sju olika diskrimineringsgrunder. Utifrån samma grunder kan man också utsättas för trakasserier, av sin arbetsgivare eller av kollegor. När en lärare utsätts för något liknande av andra, till exempel elever eller föräldrar, omfattas det inte av samma lagstiftning. Därför ställer vi frågor om detta separat.

Diskriminering

Andelen lärare som upplever sig diskriminerade av arbetsgivaren är färre nu än i vår undersökning 2011. Totalt sett är det en minskning från nio procent till fem procent. Andelen som upplever sig diskriminerad på grund av kön har minskat från fyra till två procent och andelen som känner sig diskriminerad på grund av ålder har minskat från fem till två procent.

Har du de senaste 12 månaderna utsatts för diskriminering av din arbetsgivare på grund av någon av de sju grunderna för diskriminering?			
	2011	2013	
Kön	4	2	*
Könsöverskridande identitet eller uttryck	0	0	
Etnisk tillhörighet	0	1	
Religion eller annan trosuppfattning	0	0	
Funktionshinder	1	0	
Sexuell läggning	0	0	
Ålder	5	2	*
Har inte utsatts för trakasserier av arbetsgivare eller kollegor	91	95	*

*) Dessa förändringar är signifikanta (statistiskt säkerställda)

Trakasserier

Även när det gäller trakasserier ser vi en minskning jämfört med 2011, då uppgav sju procent att de utsatts för detta mot tre procent denna gång.

Har du de senaste 12 månaderna utsatts för trakasserier av arbetsgivare eller kollegor på grund av någon av de sju grunderna för diskriminering?				
	2011	2013		
Kön	3	1	*	
Könsöverskridande identitet eller uttryck	1	0	*	
Etnisk tillhörighet	1	0		
Religion eller annan trosuppfattning	0	0		
Funktionshinder	1	0		
Sexuell läggning	0	0		
Ålder	4	1	*	
Har inte utsatts för trakasserier av arbetsgivare eller kollegor	93	97	*	

*) Dessa förändringar är signifikanta (statistiskt säkerställda)

Hot, våld, sexuella trakasserier och andra kränkningar

Det tycks som om andelen lärare som utsatts för hot, våld och andra kränkningar har minskat avsevärt. Redan i vår förra undersökning förekom mer sällan sexuella trakasserier, men även där ser vi nu en minskning från tre till en procent. Bland de mycket få fall av sexuella trakasserier som förekommer så har några enstaka, både män och kvinnor, utsatts för detta av sin arbetsgivare. Bland män är det vanligast att ha blivit utsatt av en elev medan det bland kvinnor är lika vanligt att utsättas av en kollega som av en elev.

Har du under de senaste 12 månaderna, i anknytning till ditt arbete, blivit utsatt för hot, våld, sexuella trakasserier eller annan kränkning?			
	2011	2013	
Ja, något av dessa	31	23	*
Hot	16	10	*
Våld	7	4	*
Sexuella trakasserier	3	1	*
Annan kränkning	20	16	*
Nej, har inte utsatts för något av ovanstående	69	77	*

*) Dessa förändringar är signifikanta (statistiskt säkerställda)

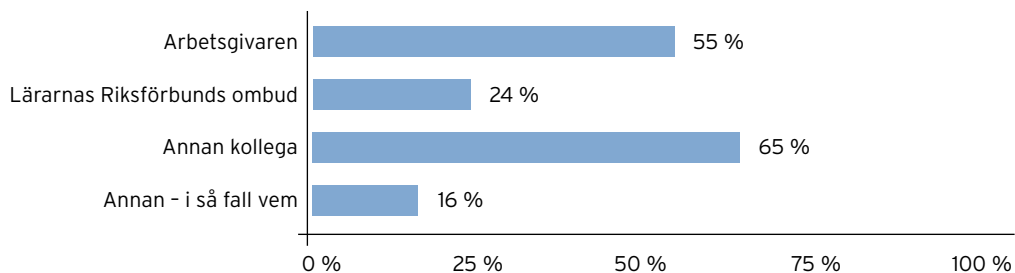
Den stora minskningen när det gäller hot avser hot från elever. 2011 uppgav 14 procent att de hotats av elever och nu är det åtta procent. Hot från föräldrar har inte förändrats utan ligger kvar på två procent. När det gäller våld är det i stort sett bara elever som utsätter lärare och även här har vi en minskning från att sju procent av de svarande lärarna hade utsatts för våld av en elev 2011 till fyra procent av lärarna i år. Även när det gäller andra typer av kränkningar så är det de från elever som står för minskningen, från 13 procent av de svarande till nio denna gång.

Men, det är trots allt närmare en fjärdedel av de svarande lärarna som uppger att de blivit utsatta – och detta inom sin yrkesutövning. Det återstår uppenbarligen mycket arbete för att komma till rätta med denna mycket viktiga del av lärarnas arbetsmiljö. Inte minst för att läraryrket ska vara attraktivt att söka sig till och stanna kvar i.

När en lärare blivit utsatt väljer ungefär två tredjedelar att vända sig till ”någon” för att få hjälp. En tredjedel gör det alltså inte utan hanterar det som skett på annat sätt. Bland männen är det hela 41 procent som valt att inte vända sig till någon efter att ha blivit utsatt.

Vem vände du dig till för att få stöd? (Flera svar möjliga)

Av dem som söker stöd vänder hälften sig till sin arbetsgivare. Det innebär att av dem som utsatts är det totalt sett bara drygt en tredjedel av dem som vände sig till arbetsgivaren, vilket är en minskning med nästan tio procentandelar sedan undersökningen 2011. Av dem som vänder sig till sin arbetsgivare får trots allt merparten stöd eller hjälp, men även detta har minskat sedan 2011. Då svarade 83 procent (av dem som sökt hjälp) att de fått detta mot 71 procent i årets undersökning. Totalt sett (av både dem som sökt och inte sökt hjälp) får en fjärdedel stöd av arbetsgivaren efter att ha blivit utsatt för hot, våld eller kränkningar. Resten får hjälp på annat håll eller inte alls, vilket stämmer dåligt överens med arbetsmiljölagens krav på arbetsgivaransvar. Av dem som vänt sig till Lärarnas Riksförbunds ombud för att få stöd svarar 81 procent att de fått det önskade stödet, alltså något högre andel än hos arbetsgivaren. Men två av tio har av någon anledning inte fått det stöd de förväntat sig av sitt fackliga ombud.

På frågan varför man inte alls vände sig till någon svarar en lärare: "Stress och att jag inte visste vilka rättigheter jag hade. I dag vet jag bättre tack vare att jag fått gå den fackliga grundkursen hos Lärarnas Riksförbund." Andra menar att man löst det med elev och föräldrar, vilket i och för sig också är en åtgärd. Vissa har en mer uppgiven attityd och menar att det råder en "kultur" som är svår att förändra. Ytterligare några uttalar misstro mot både arbetsgivare och fack när det gäller möjligheten att få reellt stöd och hjälp.

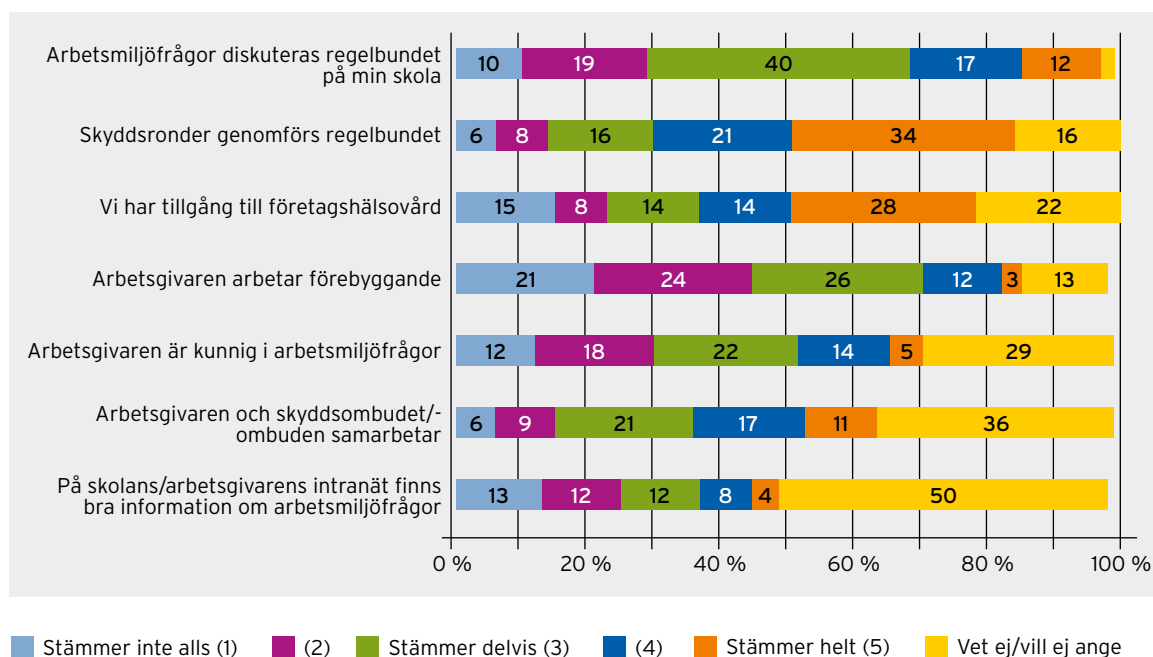
På en direkt fråga ifall läraren vet hur denne ska hantera hot- och våldssituationer svarar 59 procent ja och 41 procent nej. Det är i sig oroväckande att fyra av tio inte vet hur de ska göra och än mer att den andelen ökat. Vid vår undersökning 2011 svarade 64 procent ja på samma fråga.

Lärarnas uppfattning om skolans arbetsmiljöarbete

Det som enligt lärarna tycks fungera bäst är att man genomför skyddsronder samt har tillgång till företagshälsovård. På många skolor tycks man också diskutera arbetsmiljöfrågor regelbundet. Man är mindre nöjd med arbetsgivarens förebyggande arbete och med hur pass kunig arbetsgivaren är i arbetsmiljöfrågor. När det gäller arbetsgivarens och skyddsombudets förmåga att samarbeta råder en rätt stor osäkerhet men det är också relativt få, 15 procent, som inte instämmer i det påståendet (omdöme 1 eller 2).

Hälften av de svarande lärarna vet inte om det finns bra information om arbetsmiljöfrågor på arbetsgivarens intranät och av dem som vet anser hälften att informationen är bra eller okej och lika många att den är dålig eller mindre bra. Detta tycks vara en punkt med stor förbättringspotential samtidigt som andelen "vet ej" också kan bero på att man inte upplevt något behov av att hitta denna information. Det är intressant att notera att andelen som inte vet är lägre bland männen, där svarar 42 procent att de inte vet mot 54 procent av kvinnorna. Bland männen är också merparten nöjd med den information som ges, andelen svar på något av de tre mer positiva alternativen är högre bland män än bland kvinnor.

I vilken grad överensstämmer vart och ett av följande påståenden gällande det systematiska arbetsmiljöarbetet?

Vi frågade också lärarna ifall brister i skolans arbetsmiljö åtgärdas och där svarar ungefär en tredjedel att de inte vet, lika många ja och lika många nej. Det är alltså en av tre lärare som uppger att de vet att brister åtgärdas – en skrämmande låg andel.

Den näst sista frågan handlar om den egna arbetssituationen – Hur har din arbetssituation förändrats de senaste 12 månaderna? Hälften uppger att den är oförändrad, 12 procent att den förbättrats och hela 40 procent uppger att den försämrats. Jämfört med 2011 är det något färre som uppger att den förbättrats och något fler som uppger att den försämrats.

Lärarna fick också möjlighet att beskriva vad som förändrats och bland dem som svarat att arbetssituationen förbättrats ges exempel som att de bytt arbetsplats, fått ny skolläring, fått ett tydligare uppdrag, enbart undervisar i det de är utbildade för eller helt enkelt blivit bättre

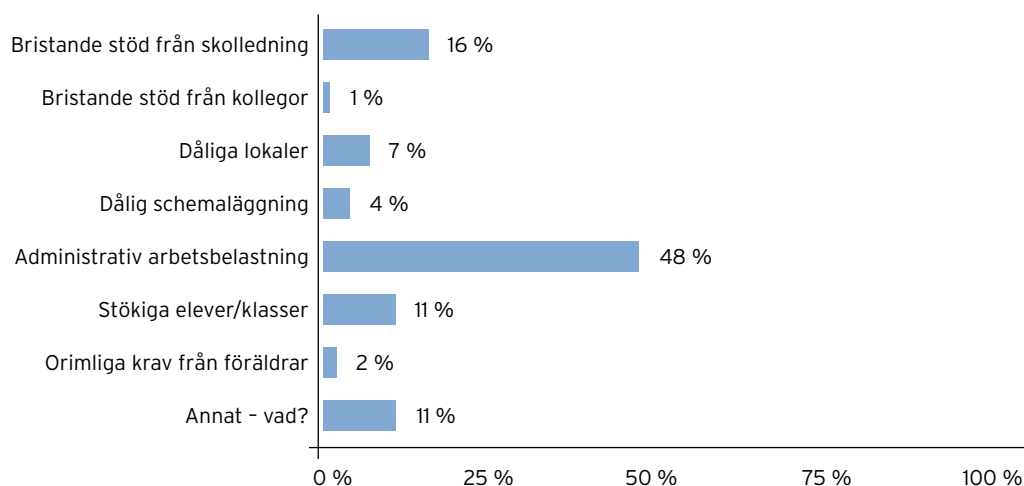
på vissa saker, som till exempel konflikthantering. Bland dem som upplever att arbetssituationen försämrats ges exempel som besvärliga omorganisationer, ny skolledning, stökigare elever/klasser, ökad undervisningstid samt kraven på dokumentation och andra administrativa uppgifter.

Den allra sista frågan lyder: Vad anser du vara det största arbetsmiljöproblemet på din skola?

Hälften svarar då *Administrativ arbetsbelastning*, ett problemområde som vi belyste tydligt i vår rapport 2011. Där svarade nio av tio lärare att deras administrativa arbetsbörda hade ökat de senaste fem åren.

Efter den administrativa arbetsbördan kommer *Bristande stöd från skolledning* med 16 procent och *Stökiga elever/klasser* med elva procent. Bland de elva procent som uppger *Annat* finns exempel som tidsbrist, ökad undervisningstid och tekniska it-problem.

Vad anser du vara det största arbetsmiljöproblemet på din skola?

Vi bad avslutningsvis lärarna att ge förslag på vad som skulle kunna göras för att åtgärda de problem som beskrivs ovan. Det absolut vanligaste är att lärarna på olika sätt beskriver en önskan om en rimligare arbetsbörda. Många skriver också om kraven på skriftliga omdömen och IUP – något som ju ska förändras framöver. För att underlätta den administrativa bördan efterfrågas personal som sköter frånvarorapportering och annan mer rutinmässig administration samt bättre fungerande digitala lösningar. En tydligare, mer lyhörd skolledning som är mer intresserad av att samarbeta med sina lärare är också ett vanligt önskemål. Många lärare efterfrågar också mer stöd från elevhälsoteam och fler speciallärare.

Metodbeskrivning

Ur förbundets register över yrkesverksamma medlemmar har gjorts ett slumpvis urval av 5 000 lärare. Eftersom enkäten distribuerades via e-post begränsades urvalet till lärare som uppgivit en e-postadress. Vissa av dessa adresser var inte korrekta utan enkäten beräknas ha nått fram till ungefär 4 500 personer och av dem har drygt hälften öppnat enkäten.

De resultat som presenteras bygger på svar från 2 300 yrkesaktiva lärare som är medlemmar i Lärarnas Riksförbund. Eftersom enkäten innehåller så många frågor har vi valt att inte göra alla frågor obligatoriska. Det innebär att alla 2 300 inte har svarat på varje fråga, men på de frågor som riktar sig till alla har vi alltid drygt 2 100 svar och 2 251 respondenter har svarat på samtliga frågor de fått.

Våren 2011 genomfördes en liknande undersökning och där frågorna överensstämmer och det finns intressanta jämförelser att göra, redovisas detta i rapporten. Den enkäten skickades ut via post med svarskuvert vilket innebär en viss metodologisk skillnad. En konsekvens är att de svarande i något fler fall kunnat ange flera svarsalternativ i undersökningen 2011. Vid en analys av svaren har vi kommit fram till att dessa skillnader inte påverkat resultaten i någon större utsträckning. I de fall det är en större skillnad mellan de två undersökningarnas frågor eller svarsalternativ har vi låtit bli att göra någon jämförelse.

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

Lärarnas Riksförbund är det akademiska förbundet som enbart organiserar behöriga lärare och studie- och yrkesvägledare. Med snart 90 000 medlemmar är vi ett av de största förbunden inom Saco.